

MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA SHAXS MA'NAVIY KAMOLATI SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ramazonov Jahongir Djalolovich

Osiyo xalqaro universiteti, Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD)

Xomidov Muhammadzakiy Anvarovich

Osiyo xalqaro universiteti, 1-kurs magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10521529>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 07-January 2024 yil
Ma'qullandi: 10- January 2024 yil
Nashr qilindi: 17- January 2024 yil

KEY WORDS

*ma'naviy yetuklik, ijtimoiy omillar,
psixologik xususiyatlar, milliy
qadriyatlar, madaniy ta'sirlar,
shaxs taraqqiyoti, maqsad.*

ABSTRACT

Mazkur maqolada milliy qadriyatlarning ta'siriga alohida e'tibor qaratilib, shaxsning ma'naviy kamolotini shakllantirishdagi ijtimoiy va psixologik omillarning murakkab o'zaro ta'siri chuqur o'rganiladi. Turli madaniy kontekstlardan olingan fikrlar tahlilni boyitib, milliy qadriyatlarning shaxs ma'naviy yuksalishida tutgan o'rnini yoritib berildi.

Zamonaviy jadal globalashuv va madaniy o'zaro bog'liqlik sharoitida ma'naviy yetuklikni anglash insoniyat taraqqiyotining eng muhim jihati bo'lib turibdi. Ko'p sonli ijtimoiy va psixologik determinantlarga asoslangan ma'naviy kamolot sari intilish shaxsning madaniy gobelenlari bilan murakkab tarzda shakllangan. Ma'naviy kamolotni shakllantirishdagi ijtimoiy va psixologik omillarning ko'p qirrali o'zaro ta'sirini nozik tadqiq qilishga, milliy qadriyatlarning ta'siriga alohida e'tibor qaratishga qaratilgan.

"Biz yaratayotgan yangi O'zbekistonning mafkurasi ezgulik, odamiylik, gumanizm g'oyasi bo'ladi. Biz mafkura deganda, avvalo, fikr tarbiyasini, milliy va umuminsoniy qadriyatlar tarbiyasini tushunamiz. Ular xalqimizning necha ming yillik hayotiy tushuncha va qadriyatlariga asoslangan", - deydi Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev.

Ma'lumki, bugun dunyoda keskin kurash va raqobat hukm surmoqda, manfaatlar to'qnashuvi kuchaymoqda. Globalashuv jarayonlari insoniyat uchun beqiyos yangi imkoniyatlar bilan birga kutilmagan muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlarga qarshi tahdid va xatarlar tobora ortmoqda. Faqat o'zini o'ylash, mehnatga, oilaga yengil qarash, iste'molchilik kayfiyati turli yo'llar bilan odamlar, ayniqsa, yoshlar ongiga ustamonlik bilan singdirilyapti.

Prezident Shavkat Mirziyoyev loqaydlik va beparvolik eng katta xavf ekanini, bugun uchrayotgan ijtimoiy muammolarni kamaytirish uchun nuroniylar tarbiyasi, jamoatchilik nazorati yetishmayotganini ta'kidlagan.

Jamiyatning urf-odatlarini, e'tiqodlari va me'yorlariga chuqur singib ketgan milliy qadriyatlar insonlar dunyoni idrok etish va kezish imkonini beradigan kuchli ob'ektiv vazifasini o'taydi. Shaxs ruhiyati va jamiyat gobelenining o'zaro ta'siri ma'naviy kamolotni rivojlantirish uchun dinamik landshaft yaratadi, bu yerda shaxsiy o'sish madaniy o'ziga xoslik

bilan chambarchas bog'liqdir.

Shaxs dunyoqarashining shakllanishida ma'naviy-axloqiy tarbiya ham muhim o'ringa ega bo'lib, uni samarali tashkil etish o'quvchida ma'naviy-axloqiy ongni shakllantirishga yordam beradi. Axloqiy tarbiya muayyan jamiyat tomonidan tan olingan va rioya qilinishi zarur bo'lgan xulq-atvor qoidalari, mezonlarini o'quvchilar ongiga singdirish ularda axloqiy ong, axloqiy faoliyat ko'nikmalari hamda axloqiy madaniyatni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayon bo'lib, ijtimoiy tarbiyaning muhim tarkibiy qismlaridan biri sanaladi.

Taniqli faylasuf olim J.Tulyenov fikricha: «Qadriyatlar deyilganda inson va insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan, millat, elat va ijtimoiy guruhlarning manfaatlari va maqsadlariga xizmat qiladigan tabiat va jamiyat hodisalari majmui tushunilmog'i lozim».

Milliy qadriyatlar murakkab ijtimoiy – ruhiy hodisa bo'lib, u millatning tili, madaniyati, tarixi, urf-odatlarini, an'analarini, jamiki moddiy va ma'naviy boyliklarini, iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy hayotining barcha tomonlarini qamrab oladi. Bu sohada olib borilgan ko'p yillik ilmiy izlanishlarimiz milliy qadriyatlar o'zbek xalqining ma'naviy sifatleri, moddiy boyliklarini hamda ijtimoiy-siyosiy an'analarini qamrab oladi, deb xulosa chiqarishimizga imkon berdi.

Qadriyat sifatida nafaqat ma'naviy, balki moddiy omillar ham e'tirof etiladi. Qadriyatlar o'zining mohiyatiga ko'ra bir nycha turga bo'linadi. Jumladan inson va uning hayoti eng oliy qadriyat hisoblanadi. Inson yo'q joyda biron narsaning qadr- qimmatini haqida so'zlash be'manilikdir. Shuning uchun ham inson qadr-qimmatini e'zozlash, uning turmushini yaxshilash, bilimi va madaniy saviyasini rivojlantirish, sog'liqini saqlash, hayotini himoya qilish davlatimiz siyosatining asosiy yo'nalishini tashkil etadi. Jamiyatimizda yuz berayotgan tub o'zgarishlarning, islohotlarning barchasi kishilar hayoti to'q, boy, go'zal bo'lishi, inson o'zini chinakam erkin his etishi, o'z mehnati natijasining, o'z taqdirining, o'z mamlakatining egasi bo'lishini taminlashga haratilgandir.

Islohatlarning mazmuni har bir fuqaro shaxs sifatida o'zini ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lishiga qaratilgan. Siyosiy va ijtimoiy hayotdagi barcha o'zgarishlar ayni mana shu oliy maqsadga yerishishga - har bir kishining hayotini yaxshiroq, munosibroq, ma'naviy jihatdan boyroq qilishga bo'ysundirilgan.

O'zbek xalqi milliy qadriyatlari tizimida xalq musiqa ijodiyoti xalq hayotini barcha tomonlarini aks ettirish qamrovi va ko'lami bilan o'tmishning "jonli ensiklopediyasi" hisoblanadi. Unda xalqimiz hayotining turli davrlaridagi tarixiybadiiy ko'rinishlari bilan birga xalq pedagogikasining eng ilg'or, oliyjanob g'oyalari umumlashganligi bois, yoshlarning badiiy-estetik va axloqiy, ma'naviy tarbiyasida foydalanish ta'lim sohasiga qo'yilayotgan ijtimoiy buyurtmani bajarishda qo'l keladi.

Qomusiy va diniy ilm sohiblari Abu Ali Ibn Sino, Abu Nasr Farobiy, Beruniy, Yusuf Xos Hojib, Mahmud Qoshg'ariy, Imom al-Buxoriy, At-Termiziy, az-Zamaxshariy, al-Marg'inoniy, al-Motrudiy, Najmiddin Kubro, Ahmad Yassaviy, Naqshband va boshqalarlarning ilmiy meroslari yoshlarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim omildir. Milliy faxrimizga aylangan shoiru - fuzalolar Abu Nasr Forobiy, A.Jomiy, A. Navoiy, Bobur, Nodira, Uvaysiy va boshqalar o'z asarlarida komil inson tarbiyasi muammolariga katta e'tibor bergan.

Milliy tarbiyamizning yana bir istiqbolli qirrasini kattalar o'gitiga quloq solishdir. Bularni e'tiborga olgan holda biz o'z izlanishlarimizda milliy qadriyatlarning ta'lim-tarbiyada tutgan o'rnining alohida ko'rsatilishi va uning bugungi kundagi ahamiyatini yoritishni maqsad qilib oldik. Shu kunga qadar milliy qadriyatlar yo'nalishida ko'plab olimlar ish olib borganlar va shu

bugungi kunda ham shu mavzuni yoritib kelmoqdalar. Bularning ilmiy tahlili «Bugungi kunga qadar milliy qadriyatlar mavzusida olimlarimiz tomonidan salmoqli ishlar amalga oshirilgan», degan xulosani chiqarishga asos bo'ldi.

Inson butun umri davomida o'zgarib boradi. U ham ijtimoiy, ham psixik jihatdan kamolga etadi, bunda bolaga berilayotgan tarbiya maqsadga muvofiq bo'lsa, u jamiyat a'zosi sifatida kamol topib, murakkab ijtimoiy munosabatlar tizimida o'ziga munosib o'rin egallaydi. Chunki rivojlanish tarbiya ta'siri ostida boradi.

Shaxsning fazilatlarini to'g'ri ko'rish va bexato baholash uchun uni turli munosabatlar jarayonida kuzatish lozim.

Demak, shaxsni rivojlantirish vazifasini to'g'ri hal etish uchun uning xulqiga ta'sir etuvchi omillar hamda shaxs xususiyatlarini yaxshi bilish zarur. Tarbiya bolaga samarali ta'sir etishi uchun o'sish va rivojlanish qonuniyatlarini bilish va hisobga olish maqsadga muvofiq. Shunday qilib, rivojlanish va tarbiya o'rtasida ikki tomonlama aloqa mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh.M.Mirziyoyev. "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz" –T.: "O'zbekiston" 2017 y. -488-b.
2. Sh.M.Mirziyoyev. "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz". –T.: "O'zbekiston" 2017 y. -592 b.
3. Xasanboeva O. va boshqalar. "Oila pedagogikasi". –T.: Aloqachi,2007.
4. Musurmonova O. "O'quvchilarning ma'naviy madaniyatini shakllantirish" –T.: Fan, 1993.
5. Karimova O. "Oila huquqi asoslari" –t.: 2003.
6. Hasanboeva O. «Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi» T.«O'qituvchi» 1993 y.

INNOVATIVE
ACADEMY